

FERENCES RENDI PROKURÁTOROK ÉS A MAGYAR FERENCES RENDTARTOMÁNYOK AZ 1920-AS ÉVEK FORDULÓJÁN¹

A ferences rendi prokurátorok Magyarország érdekében kifejtett tevékenységével, a magyar tartományfőnökkel és szentszéki dikasztériumokkal magyar ügyekben történő levelezésükkel a 20. század vonatkozásában eddig még nem foglalkoztak. A kérdés Zadravecz István ferences szerzetes, tábori apostoli helynök és címzetes püspök² dotálása körülményeinek hátterét kutatva, a vaskos kötetekbe kötött tartományfőnöki iratokat lapozgatva keltette fel az érdeklődésemet.³ Ezekben ugyanis több alkalommal felbukkantak a rendi prokurátoroknak írt és a rendi prokurátoroktól érkezett levelek. Mivel a témának még nincsen szakirodalma, alaputatásokat igényelt, így egy hosszabb periódus vizsgálata helyett jelen tanulmányomban mindössze arra szorítkozom, hogy az 1920–1925 közötti éveket feltárva

---

¹ Készült az MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoportban (ELKH), a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 128346. számú, „A szentszéki-magyar kapcsolatok 20. századi ismeretlen fejezetei” című posztdoktori ösztöndíjának támogatásával.

² Zadravecz István 1884. június 20-án született Csáktornyan (ma Horvátország), és 1898. október 15-én lépett be a ferences rendbe. Rómában, a Collegio di San Antonion tanult és lett a dogmatika és szónoklattan lektora. 1905. június 24-én Baján tette le ünnepélyes fogadalmát, és 1907. március 30-án szentelték pappá Rómában, a lateráni bazilikában. Ezt követően a bajai rendi főiskolán, majd Gyöngyösön volt tanár. 1914-ben a szegedi alsóvárosi rendházban lett guardian és egyben szeged-alsóvárosi plébános. Augusztus 15-én érkezett új állomáshelyére, ahol elsődleges feladata a rendház megreformálása volt. Lendülettel és lelkesítő beszédeiről vált ismertté az első világháború alatt és után. 1919-ben, amikor Károlyi Gyula ellenforradalmi kormányának Szeged lett a központja, részt vett a nemzeti hadsereg toborzásában is. 1920-ban tábori apostoli vikáriussá és címzetes püspökké nevezték ki. 1926-ban belekeveredett a frankhamisítási botrányba, így benyújtotta lemondását. 1965-ben hunyt el. Vö. *Schematismus almae Provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci in Hungaria ad annum Christi MCMXXV*. Gyöngyös, 1925. Gyűjtő hangú beszédeiről lásd Páter István, *a mi kapisztránunk a forradalmi évben*. Bev. Szilassy César. Szeged, 1920; Nagymihály Sándor: *P. Zadravecz püspök, a szegedi kapisztrán*. I–II. kötet. Budapest, [1942]. 1914–1918-as, valamint 1919-ben játszott szerepéről újabban Zombori István írt: *Egy politikai karrier indulása*. P. Zadravecz István 1914–1918. In: *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára*. Szerk. Klestenitz Tibor – Zombori István. Budapest, 2015, 181–188.; Uő: Horthy, Zadravecz és Szeged. 1919. In: *Újragondolt negyedszázad*. Szerk. Miklós Péter. Szeged, 2010, 171–180. A tábori apostoli helynöki kinevezéséről és szerepéről lásd Borovi József: *A magyar tábori lelkészet története*. Budapest, 1992, 131–206., valamint Zadravecz naplóját: *Páter Zadravecz titkos naplója*. Szerk. Borsányi György. Budapest, 1967.

³ Az ebből a kutatásból született tanulmány: Tóth Krisztina: Zadravecz István O.F.M. tábori apostoli helynök dotálása (1920–1926). *Egyháztörténeti Szemle*, 2019. 1. sz. 59–98.

– némi kitekintéssel a következő évekre – egy átfogó képet adjak a legfontosabb felmerülő kérdésekről.

Mielőtt rátérnék a téma tárgyalására, fontosnak tartom bemutatni, hogy mi volt a ferences rendi prokurátorok feladatköre, illetve kik töltötték be a vizsgált időszakban a tisztséget. Ezt követően a forrásörző helyekről, a tanulmányozott forrásokról és az 1920-as évek fordulóján a magyar viszonyokról adok egy átfogó képet. Ebbe a kontextusba helyezem bele azokat a magyar témákat, amelyekkel a ferences rendi prokurátorok foglalkoztak, mindegyikre konkrét példákat hozva.

1. A ferences rendi prokurátorok a vizsgált időszakban

A rendi prokurátorok a ferences rend egy rendi tisztségét töltötték be, amelynek eredete az 1300-as évekbe nyúlik vissza. Habár akkor még csak ideiglenes tisztviselők voltak, akiknek a megbízatása véget ért, amikor befejezték eseti munkájukat. Tisztségük állandó szerepkörre a 14. században vált. A XII. Benedek pápa (1334–1342) által 1336-ban kiadott *Constitutiones Benedictinae* tartalmazta az első pontos szabályozást a rendi prokurátorokkal kapcsolatban. Ezekből a konstitúciókból az tetszik ki, hogy többnyire az általános rendi káptalan választotta a rendi prokurátort. Szállást és ruhát mindig attól a konventtől kapott, amely azon a helyen volt, ahol a Római Kúria tartózkodott, és a tartományfőnököknek kellett fedezniük az egyéb kapcsolódó költségeket. Cserébe előmozdították a pápai udvarnál a rend ügyeit, és erről beszámoltak az általános rendi káptalannak. Ezt követően az 1379-es káptalan megszabta, hogy a rendfőnök nevezi ki a rendi prokurátort. Az 1500-as statútumok megpróbálták helyreállítani az általános káptalan választási jogát.⁴ A vizsgált időszakban a rendi prokurátorokat ismét a rendi káptalan választotta, amely hatévente ülésezett.⁵

A rendi prokurátorok képviselték a ferences rend érdekeit a Szentszéknél. Amint a forrásokból kitetszik, a feladatuk az volt, hogy a ferencesek és a Szentszék közötti jogi ügyleteket intézzék, kieszközölve például a felmentéseket az egyszerű fogadalmak vagy a kánoni kor elérése alól, a szekularizációt,⁶ valamint a plébániák

⁴ Heribertus Holzapfel OFM: *Manuale Historiae Ordinis Fratrum Minorum*. Friburgi Brisgoviae, 1909, 74. és 160–161.

⁵ Vö. Németh Lúcius OFM: *A ferences rendszabály tökéletessége*. Gyöngyös, 1942, /Gyöngyösi Ferences Könyvek 6/1./, 68–69.; *Regula et Constitutiones Generales Fratrum Minorum*. Ad Claras Aquas (Quaracchi) prope Florentiam, 1922, 72. (Caput VIII, IV. §. 401.), 77. (Caput VIII, X. §. 437.), 82. (Caput VIII, X. §. 463.).

⁶ Ez alatt most azt értjük, hogy a korábban a rendbe tartozó felszentelt papok elöljárójuk engedélyével és beleegyezésével inkardinációjukat kérték egy egyházmegyébe, és a megyéspüspök nyilatkozott róla, hogy kész fogadni őket. E tényeket a Szerzetesi Kongregációval közölte a rendi prokurátor, felterjesztve a szükséges dokumentációt. Ezt követően, a korábbi ferences papok – amennyiben megkapták rá az Apostoli Szentszéktől az engedélyt – az őket fogadni kész egyházmegyében világi papként folytathatták tovább tevékenységüket.

elfogadásának engedélyezését a rend számára. Ezenkívül gyakran helyettesítették a rendfőnököket, amikor az nem Rómában tartózkodott. Nem intézhették az egész rend vagy az egyes rendtartományok ügyeit a rendfőnök engedélye nélkül és az egyes konventek vagy egyes szerzetesek ügyeit az illetékes tartományfőnökök beleegyezése nélkül.⁷

A vizsgált időszakban három rendi prokurátor volt hivatalban: Bernardinus Klumper 1915-től 1921-ig, Callistus Zuccotti 1921-től 1923-ig és Aloysius Susa 1923-tól 1927-ig.⁸

Az először említett Klumper Amsterdamban, Haarlem egyházmegyében született 1864-ben. 18 évesen öltözött be ferences szerzetesnek, egyszerű fogadalmát egy év múlva, 1883-ban tette le, ünnepélyes fogadalmát pedig 1886-ban.⁹ Az előjárói – felismerve az ifjú tehetségét – Rómába küldték a Szent Izidor kolostorba filozófiát és teológiát tanulni. Rómában, a lateráni Szent János bazilikában szentelték pappá 1883-ban. Miután megszerezte a filozófiai és teológiai doktorátust, visszatért Hollandiába, és e tárgyakat kezdte tanítani a fiatal klerikusoknak. Időközben tartományi definitorrá választották. A kánonjog kiváló ismerőjévé vált, ezért X. Pius (1903–1914) pápa meghívta, hogy legyen tagja a kánonjog kodifikációjára felállított pápai bizottságnak.¹⁰ Előjárója, Luigi Lauer általános rendfőnök¹¹ Rómába

---

⁷ A fentiekben a rendi prokurátor szerepkörének csak a legfontosabb aspektusait említettem, bővebben lásd *Regula et Constitutiones...* 91–92. (Caput VIII, XV. §. 518–519.), 92–93. (Caput VIII, XVI. §. 521–528.).

⁸ A kapcsolódó szakirodalmat, illetve forrásokat lásd a következő lábjegyzetekben.

⁹ *Schematismus totius ordinis fratrum minorum, ad S. Mariae Angelorum prope Assisium*. Ex Schola Typographica Umbria, 1909, 664.

¹⁰ X. Pius pápa *Arduum sane munus* kezdetű *motu proprio*jával 1904-ben egy bíborosokból álló bizottságot állított fel a kánonjog kodifikációjára. Munkájuk segítésére teológiában és kánonjogban jártas konzultorokat is kinevezett. Vö. *Acta Sanctae Sedis*, 1903–1904. 549–551., 605. (Az először kinevezettek között találjuk Bernardinus Klumper nevét is.); James E. Risk SJ: *Arduum Sane Munus*. A Retrospect. *Theological Studies*, 1944. 2. sz. 184–197. A kodifikációhoz az egyetemes zsinaton részvételi joggal bírókat, így a püspököket is felszólították, hogy nyújtsák be javaslatukat. Klumper irányítása alatt összegezték és értékelték ki 1905-ben és 1908-ban a világ valamennyi részéről ezeket a püspökök által beküldött javaslatokat. 1907-ben tagja lett a kodifikáció egyházi hivatalokra és javadalmakra vonatkozó részét tanulmányozó akkor létrehozott konzultori bizottságnak is. Vö. Carlo Fantappiè: *Chiesa moderna e modernità giuridica*. Tomo II. *Il Codex Iuris Canonici (1917)*. Milano, 2008, /Per la storia del pensiero giuridico moderno 76./, 707., 730., 910. A magyar bencés szerzetes, Serédi Jusztinián is, aki 1927-ben bíboros, esztergomi érsek és Magyarország hercegprímása lett, részt vett a kodifikáció munkájában. Lásd részletesen Csíky Balázs: *Szerédi Jusztinián, Magyarország hercegprímása*. Szerk. Tóth Krisztina. Budapest, 2018, /Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések, Collectanea Studiorum et Textuum I/3./, különösen: 32–42.

¹¹ 1897-től 1901-ig volt általános rendfőnök. Életéről és a rendben betöltött tisztségeiről, szerepéről lásd Antonius Wallenstein: *Unbeirrbar und treu: ein deutscher Franziskanergeneral P. Aloisius Lauer (1833–1901). Bild seines Lebens und seiner Persönlichkeit*. Wiesbaden, 1954; Florentin Nothegger: *Der Franziskanergeneral Alois Lauer und Österreich-Ungarn*. Wien, 1976; Uő: *Die Erneuerung des Franziskanerordens in Österreich-Ungarn unter dem Ordensgeneral P. Aloisius Lauer (1897–1901)*. *Franziskanische Studien*, 1980. 2. sz. 143–180.

küldte, ahol a kánonjog lektoraként tevékenykedett a Szent Antal Kollégiumban, és 1898-tól 1901-ig, valamint 1904 és 1915 között vezette is azt. 1909-ben általános rendi definitorrá választották. Végül 1915-ben a rendi káptalan általános rendi prokurátorrá választotta. Hat évvel később, 1921-ben lett rendfőnök, és e tisztségét 1927-ig viselte. 1931-ben hunyt el.¹²

Hivatali utódairól kevesebb információval rendelkezünk. Callistus Zuccotti 1869-ben született Basaluzzóban, Itáliában. Igen fiatal életkorban, 1884-ben lépett a ferences rendbe. Egy év elteltével letette egyszerű fogadalmát, és még mindig csak 20 éves volt, amikor örökre elkötelezte magát a ferences rend mellett. 1892-ben szentelték pappá.¹³ Teológiát tanított a pármai konventben, ahol guardián is volt, és ahogy a nekrológja fogalmazott, a szocialista eszmék által megfertőzött népet evangelizálta ott. Karrierje gyorsan ívelt felfelé: a bolognai Sanctissimi Redemptoris (azaz Legszentebb Megváltó) rendtartomány tartományfőnökévé választották, amely tisztségben hét évig maradt, aztán 1921 májusában rendi prokurátorrá. Hivatali ideje alatt, 1923. július 6-án hunyt el.¹⁴

Utódja Aloysius Susa volt, aki Corioban született 1872-ben. Ő is nagyon fiatalon öltötte magára a szerzetesi öltözéket, mindössze tizenöt évesen, a corioi konventben. Két évvel később, 1889-ben tett egyszerű, majd 1892-ben ünnepélyes fogadalmat. 1895-ben szentelték pappá.¹⁵ Két alkalommal volt a rendi utánpótlást biztosító szeráfi kollégium rektora, novíciusmester, több alkalommal definitor, négy alkalommal tartományfőnök, tíz alkalommal tartományi kommisszárius. A nekrológ röviden megemlíti más munkáit is, például Verbaniában a rendi utánpótlás nevelésére szeráfi kollégiumot építtetett, Amenóban noviciátust állított fel és a vogherai konventet helyreállította. Callistus Zuccotti elhalálózását követően lett 1923-ban rendi prokurátor, és tisztségét 1927-ig viselte. 1941-ben halt meg.¹⁶

¹² Bonaventura Marrani ferences általános rendfőnök 1931. május 16-ai, a ferences szerzetesekhez írt levelét lásd *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, 1931. 178–180. Klumpert az 1921. május 14-ei általános rendi káptalanon választották általános rendfőnökké. A rend konstitúcióiból következik, hogy ugyanezen a káptalanon választották meg általános rendi prokurátorrá utódját, Callistus Zuccottit. Vö. *Regula et Constitutiones...* 80., 82. (Caput VIII, X. §. 448. és 463.).

¹³ *Schematismus totius ordinis fratrum minorum...* 79.

¹⁴ Bernardinus Klumper 1923. július 12-ei levele a ferences rend tagjainak a rendi prokurátor haláláról. *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, 1923. 224–225. A kapisztránus rendtartomány tartományfőnöke már 1923. június 3-án azt írta az egyik rendi kommisszáriusnak, hogy a rendi prokurátor súlyosan beteg. Ezt követően egy 1923. július 23-ai körlevélben tudatta a rendtársakkal, hogy Zuccotti elhunyt, és emlékeztette őket a rendi konstitúciók 180. pontja értelmében az érte elmondandó misére, illetve *suffragiumokra* (utóbbi értsd: könyörgések). Lásd Magyar Ferences Levéltár (a továbbiakban: MFL), A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. (Az itt átnézett köteteknek nincsen számozása és folio-számozása sem, így itt is és a továbbiakban is a küldő és címzett, valamint a küldés pontos ideje alapján fogom a forrásokat megjelölni.); *Regula et Constitutiones...* 32. (Caput III, III. §. 180.).

¹⁵ *Schematismus totius ordinis fratrum minorum...* 171.

¹⁶ A.R.P. Aloisius Susa ex-Procurator Generalis. *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, 1941. 206.

2. A tanulmányozott források, avagy a téma forrásadottságai

Miután röviden bemutattam a ferences rendi prokurátorok élet- és karrierútját, fontosnak tartom áttekinteni a forrásőrző helyeket is. A ferences általános rendi prokurátorok levelezése a magyar ferences tartományfőnökökkel részben Budapesten a Magyar Ferences Levéltárban, a kapisztránus rendtartomány iratai között található,¹⁷ részben pedig a Ferences Rend Általános Történeti Levéltárában (az *Archivio Storico Generale dell'Ordine dei Frati Minoribus*) Rómában, ahol a mariánus rendtartomány iratai maradtak fenn: utóbbiak között elszórtan fordul elő egy-egy rendi prokurátornak, illetve egy általa írt levél.¹⁸ E két rendtartomány létezett Magyarországon a trianoni békeszerződés után.¹⁹

Budapesten tíz kötet anyagát néztem át – melyek nincsenek számozva, illetve folioszámozva –, ezek a kapisztránus tartományfőnökök levelezését tartalmazzák (tisztazatokat és beérkezett leveleket) a különféle rendházakkal, rendtagokkal, világi (minisztériumokkal és helyi tisztségviselőkkel) és egyházi hatóságokkal (püspökökkel, rendi tisztségviselőkkel – például általános és tartományi definitórokkal, a rendi prokurátorokkal, más tartományfőnökökkel vagy a rendfőnökkel). Ezenkívül találunk a kötetekben tartományfőnöki körleveleket, megállapodás-tervezeteket, tartománygyűlésről jegyzőkönyveket, szentelési bizonyítványokat, stb. Ezek laponként és általában időrendben vannak egymás után beragasztva, vagy típus szerint egymás után (például a rendi prokurátor és a rendfőnök különböző időpontokban írt levelei többször egy helyen), mint ahogy az is előfordul, hogy az egy ügyre vonatkozó adatokat elszórtan találjuk meg bennük.

A rendtagoknak írt levelekben is találhatunk utalásokat arra, hogy bizonyos ügyeket a rendi prokurátor intézett el. Ezenkívül a tartományfőnök több alkalommal folyamodott a magyar származású általános definitor, Buttykay Antal²⁰ segítségéhez, aki a rendi prokurátor közvetlen közelében dolgozott, így közben tudott

---

¹⁷ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹⁸ Archivio Storico Generale dell'Ordine dei Frati Minori (a továbbiakban: AGOFM-Storico), Curia Generale, Mariana SK 319 és SK 320.

¹⁹ A trianoni békeszerződéshez kapcsolódó gazdag szakirodalom tételek felsorolásától itt eltekintek, mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy az Erdélyben található stefanita rendtartomány a trianoni békeszerződés következtében teljes egészében külföldre került, míg a korábban teljes egészében Magyarországon elhelyezkedő mariánus és kapisztránus rendtartomány több rendháza szintén. Az utóbbiakról e tanulmányomban a későbbiekben bővebben is írni fogok. Vö. Borsodi Csaba: Ferences iratok, levéltárak Magyarországon 2002-ben. In: *A ferences lelkeség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára*. 2. Szerk. Óze Sándor – Medgyesy-Schmikli Norbert. Piliscsaba – Budapest, 2005, /Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 1/2./, 563.

²⁰ 1921-től 1927-ig volt általános rendi definitor. (Ugyanaz az általános rendi káptalan választotta általános rendi definitorrá, amely Callistus Zuccottit rendi prokurátorrá és Bernardinus Klumpert rendfőnökké. Vö. 12. l. ábragyűjtés.) Életéről anekdotákkal tűzdelt ismertetés: Burka Kelemen OFM: *Buttykay Antal O.F.M. (1875–1940)*. Pápa, 1941. A római évek: uo. 151–163.

járni nála a magyar kérések mielőbbi elintézése érdekében. A kötetek nem teljesek, ugyanis nincs meg bennük minden tartományfőnöki levélre a rendi prokurátor válasza, és nincs meg a rendi prokurátorok valamennyi levelére a tartományfőnöki válasz. Így a belőlük nyerhető összkép is töredékes. Mind gépelt, mind pedig kézzel írt iratok előfordulnak. Leggyakrabban latin és magyar nyelven, de találunk a kötetekben német és olasz nyelven írt dokumentumokat is. A tartományfőnökök Magyar Ferences Levéltárban található levelei tisztázatok vagy másolatok – illetve esetenként fogalmazványok –,²¹ és mivel a címzettekhez beérkezett leveleik többségében nem hozzáférhetők (ha fenn is maradtak valahol, forrásörző helyük nem ismert), jelentős forrásértékük van. Különösen igaz ez a rendi prokurátorokhoz írt leveleik esetében.²²

A Ferences Rend Általános Történeti Levéltárában két vaskos kötetet tanulmányoztam, amelyek elsősorban a rendfőnökök levelezését tartalmazzák a mariánus rendtartomány tartományfőnökeivel, más tisztviselőkkel és rendtagokkal, de szórvaonyosan egyéb dokumentumok is találhatóak bennük, köztük olyanok, amelyeket a rendi prokurátoroknak címeztek. Az iratok itt is laponként vannak beragasztva, nagyrészt kronologikus sorrendben. Latinul vagy olaszul íródtak. A mariánus rendtartomány háború utáni helyzetéhez találunk bennük adalékokat.²³

Jelen tanulmányomban a magyar rendtartományok szempontjából legfontosabb témákat tárgyalom, elsősorban a rendi prokurátorok és a tartományfőnökök levelezésén keresztül. Mindazonáltal ahol szükségesnek tartottam, bizonyos kérdések háttérének megvilágításához egyéb levéltári forrásokat is felhasználtam.²⁴

3. A magyar ferencesek és a rendi prokurátorok az első világháború után

3.1. Általános helyzet, a ferences rendtartományok és a trianoni békeszerződés

Magyarország jelentős részét 1918–1919-ben az I. világháborút megnyerő szövetséges és társult hatalmak csapatai szállták meg: a románok elfoglalták Erdélyt, a csehek bevonultak Felvidékre és Kárpátaljára, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság elfoglalta a horvát, szlavón területeket és a Vajdaságot. A ferencesek szempontjából igen fontos Pécs és Szabadka városok is ideiglenesen szerb–horvát–szlovén

²¹ Feltételezhető, hogy nagyrészt tisztázatokról vagy az elküldött leveleknek a tartományfőnöki irat-tár számára készített másolatairól van szó, de helyenként egy-egy soros kiegészítést, kihúzást vagy egyéb javítást is találunk bennük. Magát a tartományfőnök aláírását ritkán tartalmazzák, többnyire csak az aláírás helye alatt beosztásuk van feltüntetve rajtuk.

²² Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

²³ AGOFM-Storico, Curia Generale, Mariana, SK 319 és SK 320.

²⁴ Például a Primási Levéltár és a Pápai Államtitkárság történeti levéltárának vonatkozó iratanyagából.

megszállás alá kerültek. 1920-ban a trianoni békeszerződésben meghúzták a határokat, de azokat véglegesen csak később határozták meg. A háttérben az húzódott meg, hogy 1920. május 6-án, amikor Alexandre Millerand, a békekonzferencia elnöke a szerződés végleges szövegét kézbesítette a magyar béke delegációnak, kísérelésében körvonalazta a szövetséges és társult hatalmak álláspontját, miszerint ha a határmegállapító bizottságok a szerződés döntését valahol igazságtalannak tartják, és közérdek, hogy változtassanak rajta, akkor erre meglesz a lehetőség.²⁵ A szerb csapatokat csak 1921 augusztusában vonták ki a déli vármegyékből, a trianoni békeszerződés becikkelyezését és a kapcsolódó törvény 1921. július 31-ei kihirdetését követően, és Nyugat-Magyarországon is több település hovatartozása csak 1921–1922-ben dőlt el.²⁶ A határmegállapító bizottságok munkája 1925-ig folytatódott.²⁷

A békeszerződés és az elvesztett háború hatásai a ferenceseket is érintették, akik a háború előtt három rendtartományban – a mariánusban, a kapisztránusban és a stefanitában – éltek Magyarországon: több rendház a magyar határon kívülre került. Az egész stefanita rendtartomány és a kapisztránus rendtartomány három rendháza (melyek Szatmárnémetiben, Kaplonyban és Máriaradnán voltak) Romániába került.²⁸ A kapisztránus és mariánus rendtartományok jelentős számú felső-magyarországi rendháza Csehszlovákia területére esett,²⁹ a délvidéki rendházak (Szabadka

---

²⁵ E levél eredetijét lásd *Documents diplomatiques français sur l'histoire du bassin des Carpates 1918–1932*. Vol. II. *Août 1919 – Juin 1920*. Szerk. Ádám Magda, Litván György, Ormos Mária. Budapest, 1995, 520–523. A határok lehetséges megváltoztatásáról: uo. 521–522.

²⁶ Suba János: Magyarország területi integritásnak helyreállítása 1919–1920. *Rendvédelem történeti füzetek*, 2009. 19. sz. 105–113.; Bogdan Krizman: The Belgrade Armistice of 13 November 1918. *Slavonic and East European Review*, 1970. 67–87.; Ernyes Mihály: Szerb impérium Baranyában 1918–1921. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2009. 19. sz. 18–50.; Sallai János: Az osztrák–magyar határ kijelölése utáni problémák rendezése. *Tér és társadalom*, 2003. 157–171.

²⁷ Vö. például Suba János: Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921–1925 között. Budapest, 1999 /Honvéd tudósok 39./; Bacsza Gábor: A trianoni magyar–szerb–horvát–szlovén határ megállapításával kapcsolatos eljárás. *Zalai Múzeum*, 1997. 169–176.; Uő: *A magyar–jugoszláv (S.H.S.) határ megállapítása és kitűzése. (A trianoni szerződés szerint). 1921–1924*. Budapest, 1998; Suba János: *Egy határmegállapító bizottság anatómiája: A magyar–csehszlovák határmegállapító bizottság szervezete 1921–1925*. In: „... ahol a határ elválaszt.” *Trianon és következményei a Kárpát-medencében*. Szerk. Pásztor Cecília. Balassagyarmat – Várpalota, 2002, 192–224.

²⁸ Vö. Magyar Ferences Könyvtár (a továbbiakban: MFK), *Tabula Congressus Definitorialis almae nostrae Provinciae S. Joannis a Capistrano, 1921*. Szatmárnémeti, Kaplony és Máriaradna ma is Romániában található.

²⁹ A kapisztránus rendtartományból öt rendház: Bártfa, Eperjes, Alsósebes, Rozsnyó, Fülek és egy rezidencia: Nagyszőlős, míg a mariánus rendtartományból 15 rendház (Pozsony, Nagyszombat, Szentantalkolostor, Érsekújvár, Körmöcbánya, Malaczka, Szokolca, Beczkó, Zsolna, Galgóc, Nyitra, Poroszká, Árvanásd, Okolcsinó, Felsősebes) és egy rezidencia: Nagyatád. Ma a rezidencia kivételével valamennyi Szlovákiában található. Vö. MFK, *Tabula provinciae S. Mariae Hungariae ordinis fratrum minorum, 1920; Tabula Congressus Definitorialis almae nostrae Provinciae S. Joannis a Capistrano, 1921*.

és Bács) pedig az új Szerb–Horvát–Szlovén Királyság részei lettek.³⁰ Ennek következtében a tartományfőnökök számára nehezebb lett e részek kormányzása, és szükségessé vált a rendfőnök és az általános definitörök egyetértésével országonként és rendtartományonként komisszáriusok kinevezése a határon kívülre került rendházak részére.³¹

Az elszakított rendházak kérdése 1923–1924-ben oldódott meg. Szabadkát és Bácsot diszmembrálták a kapisztránus rendtartományból, és a horvát rendtartományba inkorporálták 1923 októberében.³² Ezt követően a három Romániában található rendházat, Máriaradnát, Szatmárt és Kaplonyt diszmembrálták, és az Erdélyben található stefanita rendtartományba inkorporálták 1924 februárjában.³³ A tartományfőnök 1924. március 3-án értesítette Aloysius Susát, hogy a tartományi definitórium fájdalmas beletörődéssel vette tudomásul ezt. A rendi prokurátor válaszában azt ajánlotta, hogy törekedjen a még függő kérdéseket az erdélyi tartományfőnökkel megállapodások útján rendezni.³⁴

Ami a felső-magyarországi rendházakat illeti, a megoldás egy kicsit összetettebb volt. Már 1920. január 3-án néhány szlovák rendtárs – akik között a mariánus tartományfőnök delegátusát, Wolfgangus Medlent is megtaláljuk³⁵ – azt kérte a rendi prokurátortól, hogy járjon közben a Szentszéknél és az általános definitóriumnál, hogy az 1900-ban megszüntetett szalvatoriánus rendtartományt helyreállítsák.³⁶ 1921-ben e kérést megismételték a rendfőnöknek, hozzátéve, hogy nem szeretné-

³⁰ Borsodi: i. m. 563. Mind Szabadka, mind pedig Bács Szerbia területén található.

³¹ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A kapisztránus rendtartomány tartományi definitörök, kusztosza és tartományfőnöke által szignált 1923. május 31-ei levél az általános rendfőnöknek. Valamint: Buttykay Antal általános definitör 1921. július 28-ai levele Tamás Alajosnak, a kapisztránus rendtartomány tartományfőnökének. AGOFM-Storico, Curia Generale, Mariana, SK 319, f. 356rv, a mariánus rendtartomány tartományfőnöke helynökének 1921. augusztus 3-án kelt, a rendfőnökhöz írt levele.

³² A Szerzetesi Kongregáció határozata 1923. augusztus 27-én kelt, de az általános rendfőnök dekretuma némileg később, 1923. október 17-én. Lásd MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

³³ A Szerzetesi Kongregáció határozata itt is korábbi, 1923. augusztus 27-én kelt, míg az általános rendfőnök dekretuma 1924. február 19-én. Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

³⁴ A tartományfőnök levele nem található meg a kötetekben, de a prokurátoré, amely 1924. március 12-én kelt, igen. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

³⁵ A tartományfőnök delegátusaként 1919. november 26. és 1921. szeptember 1-je között tevékenykedett. Vö. *Schematismus almae provinciae S.S. Salvatoris in Slovensko, Ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci pro anno Domini 1928*. Bratislaviae, 1927, 4.

³⁶ AGOFM-Storico, Curia Generale, Mariana, SK 319, f. 324rv.

nek a cseh rendtartomány része lenni.³⁷ Nem sokkal később, 1921-ben függő komisszariátust alakítottak a mariánus rendtartomány rendházaiból ideiglenesen három évre.³⁸ A szlovák erőfeszítések folytatódtak egy független komisszariátus vagy rendtartomány létrehozása érdekében.³⁹ Végül 1924-ben a kapisztránus és mariánus rendtartományok Csehszlovákiába került házaiból független rendtartományt állítottak fel, amelyről a rendfőnök, Bernardinus Klumper adott hírt.⁴⁰

Nem minden szerzetes érezte jól magát abban a rendtartományban, amelyikbe került. Általában megvolt rá a lehetőségük, hogy kiválasszák, melyik rendtartományhoz szeretnének tartozni, mivel a rendfőnök dekrétumai megadták nekik az optálási jogot. De a dekrétum, amely a romániai rendházak diszmembrációját jelentette, azt is tartalmazta, hogy a szerzeteseknek legalább három évig abban a rendházban kell maradniuk, ahol akkor éltek.⁴¹ Egyik atya, Majsai Mór 1924 júliusában úgy döntött, engedélyt kér feljebbvalójától, hogy meglátogassa Romániából Budapesten lakó édesanyját, de ezt követően nem szeretett volna visszatérni többé Romániába. Megírta szándékát a rendi prokurátornak, aki nem akart a dekrétummal ellentétes döntést hozni, annál is inkább, mivel ha kedvező választ ad, akkor más atyák is megpróbálkoztak volna hasonló kéréssel. A tartományfőnök közbenjárt az érdekében mind az erdélyi tartományfőnöknél, mind a rendi vezetésnél

---

³⁷ Uo. f. 353r, 354r.

³⁸ *Schematismus almae provinciae S.S. Salvatoris in Slovensko, Ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci pro anno Domini 1928...* 4.; MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Buttykay Antal általános definitor 1921. július 28-án kelt levele Tamás Alajosnak.

³⁹ Lásd például AGOFM-Storico, Curia Generale, Mariana, SK 319, f. 356rv (a tartományfőnöki vikárius 1921. augusztus 3-án kelt levele egy független komisszariátus érdekében), f. 360r (datálás nélküli, több ferences által szignált levél, melyet a független vikariátus érdekében az általános rendfőnöknek írtak), ff. 389–390 (a szlovák komisszariátus tanácsának 1923. május 2-án kelt levele egy új általános komisszariátus vagy egy új rendtartomány felállítása érdekében).

⁴⁰ A Szerzetesi Kongregáció határozata 1924. január 8-án kelt, az általános rendfőnök kapcsolódó dekrétuma pedig 1924. január 31-én. Az utóbbit a szalvatoriánus rendtartomány publikálta: *Schematismus almae provinciae S.S. Salvatoris in Slovensko, Ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci pro anno Domini 1928...* 5–6. A rendfőnök a dekrétumot az 1924. április 29-ei leveléhez csatoltan küldte el a kapisztránus tartományfőnöknek (az iratanyagban nem egymás mellett található). Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁴¹ Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Az általános rendfőnök 1924. február 19-ei dekrétuma.

Buttykay Antal általános defintoron keresztül.⁴² Végül Majsai engedélyt kapott arra, hogy Magyarországon maradhasson.⁴³

A területi átalakulás csak egyik aspektusa volt a háború utáni helyzetnek, a forrásokban ezenkívül a háború utáni magyar ferences élet nehézségeinek számos egyéb területével is találkozunk.

3.2. Szekularizációs indultumok

A háború utáni állapotokat Tamás Alajos, a kapisztránus rendtartomány tartományfőnöke⁴⁴ ismertette Bernardinus Klumperrel. 1920. május 6-án kelt levelében utalt arra a tényre, hogy a világháborúban fiatal ferences papok, akik jól beszéltek idegen nyelveket, táborig papként szolgáltak. Azonban a háború befejeztével már nem akartak visszatérni a szerzetesi élethez, mivel azt túl fárasztónak és keménynek találták. Ezért sokan közülük azt a kegyet kérték, hogy világi papként folytathassák pályafutásukat, ami azt jelenti, hogy kerestek egy püspököt, aki hajlandó volt fogadni és alkalmazni őket az egyházmegyéjében. Tamás Alajos támogatta ezeket a kéréseket, mivel nem akarta, hogy ezek az atyák „megfertőzzék” a rendi szellemiséget.⁴⁵ Ugyanezzel a problémával szembesült a következő években is különböző esetekben.⁴⁶ Más ferencesek azért kérték a szekularizációjukat, mivel

⁴² MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Aloysius Susa 1924. augusztus 4-én kelt, Tamás Alajosnak írt levele, illetve az utóbbi 1924. augusztus 4-én Buttykay Antalnak írt levele, amiben azzal indokolta kérését, miszerint Majsai Magyarországon maradhasson, hogy három ferences atya munkaképtelen lett, egyikük helyére, szolnoki rendes hitoktatónak szeretné beosztani. Buttkay Antal közvetlenül a levél kézhezvétele után beszélt a prokurátorral, aki, mivel a dekrétum kiadásától alig pár hónap telt el, nem szándékozott a maradásra az engedélyt megadni, de nem zárkózott el attól, hogy ír a stefanita rendtartomány főnökének az ügyben. Ezt Buttykay már augusztus 9-e előtt megírta Tamás Alajosnak, de első levele elkallódott. Második levele augusztus 9-én kelt. Augusztus 16-án arról írt a kapisztránus tartományfőnök Buttykaynak, hogy Vitális Sándor, a stefanita rendtartomány főnöke – amint az augusztus 8-ai, Tamás Alajosnak írt leveléből kitetszik – nem ragaszkodik Majsai visszaküldéséhez. Reméli, hogy ha Rómából némi nyomást gyakorolnának rá, akkor az erdélyi rendtartomány defintoriuma kedvezően fog dönteni az ügyben.

⁴³ Majsai maga említi meg egy fél mondattal (habár az engedély megadásának idejeként jóval korábbi, 1924. júliusi időpontot jelölt meg): MFK, Kézirat. Majsai Mór OFM: *Provinciai mozaikok*. II. kötet. Budapest, 1971, 30.

⁴⁴ Tamás Alajos 1896–1897-ben, 1900 és 1912, illetve 1918 és 1925 között, valamint 1931-től 1932-ben bekövetkezett haláláig volt a kapisztránus rendtartomány tartományfőnöke. Vö. *Schematismus almae provinciae S. Joannis a Capistrano ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci in Hungaria. Anno bissextili 1940*. Budapest, 1940, 16.

⁴⁵ Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Tamás Alajos 1920. május 6-ai levele Bernardinus Klumpernek.

⁴⁶ Olyan papok ügyében írt a rendi prokurátoroknak levelet, akik a világháborúban katonai lelkipásztori szolgálatot végeztek, és miután véget ért a háború, szerettek volna továbbra is világi papként szolgálni. 1920. május 6-án Bányász Julián és Mayer Marcellin, 1920. szeptember 1-jén Kiglits Iréneusz, 1920. november 21-én Megla Tibor kérését ismertette és véleményezte. Utóbbi

nem éreztek hivatást magukban, vagy konfliktusba kerültek rendtársaikkal. Ismét mások az egyszerű fogadalmak alól kértek felmentést a hivatás hiánya miatt. A vizsgált források között találjuk a mariánus rendtartomány delegátusának levelét is egy laikus ferences testvér érdekében, aki hat év katonai szolgálat után kérte felmentését egyszerű fogadalmá alól.⁴⁷ A rendi prokurátorok foglalkoztak ezekkel az ügyekkel, és megkérték a kegyet a folyamodók számára a Szentszéktől, ha a tartományfőnök is beleegyezését adta.⁴⁸

Azonban a szekularizációt azért is kérték, mivel néhány szerzetes nem szeretett volna alkalmazkodni a rendi reformhoz. XIII. Leó (1878–1903) 1897-es *Felicitate quadam* bulláját követően, amiben a pápa azon négy ferences rendcsaládot egyesítette, melyek ugyanazon rendfőnök engedelmessége alá tartoztak,⁴⁹ valamint új, egységes általános konstitúciók kiadása után,⁵⁰ fokozatosan került sor a rendházak reformjára.⁵¹ Közülük például a szolnoki rendházat azoknak a szerzeteseknek a

---

esetben először arra kérte a rendi prokurátort, hogy ne teljesítse a kívánságát, hanem részesítse figyelemzetésben, azt remélve, hogy hatásos lesz, és az atya eláll a szándékától. Azonban nem így történt, Megla Tibor továbbra is a szekularizációját kérte. Így 1921. március 19-én a rendi prokurátornak írt levelében Tamás Alajos kijelentette, hogy nem ellenzi a kérés teljesítését. 1923-ban a tartományfőnök több alkalommal is foglalkozott Hrebák György kérvényével (szeptember 17-én, október 5-én és november 14-én); kifejezte, nem ellenzi, hogy megkapja az indultumot, hogy egy ideig a kolostoron kívül éljen, majd elnyerje a szekularizációt. Egy másik folyamodó, Károlyi Bernát esetében 1924. november 19-én arra kérte a rendi prokurátort Tamás Alajos, hogy ne teljesítse a kérést. A tartományfőnök számos kapcsolódó levelével szemben az anyagban csak két választ találunk, mindkettőt Bernardinus Klumpertől. 1920. április 9-én arra hívta fel a tartományfőnök figyelmét, hogy Bányász Julián keressen egy megyéspüspököt, aki hajlandó egyházmegyéjébe fogadni, 1920. szeptember 25-én pedig Kiglits Iréneusz kapcsán jegyezte meg, hogy előnyösebb lenne, ha nem a tábori apostoli vikáriustól kérne felvételt tábori lelkési szolgálatba, hanem egy megyéspüspöktől kérné felvételét az egyházmegyéjébe és tőle kérné meg az engedélyt, hogy tábori lelkési szolgálatba léphessen. Valamennyi említett levél: MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁴⁷ Vö. Wolfgangus Medlen 1920. május 19-én kelt, valószínűleg a rendi prokurátornak írt levele. AGOFM-Storico, Curia Generale, Mariana, SK 319, ff. 330r, 331r, 332r.

⁴⁸ A 46. lábjegyzetben már említettem néhány ilyen esetet, így most csak egypár további példával élek. 1922. április 11-én Tamás Alajos Révész Rezső szekularizációját kérte, aki úgy érezte, hogy elvesztette hivatását, és a pécsi püspök kész volt egyházmegyéjébe fogadni. 1924. március 10-én két klerikus érdekében kérte Tamás Alajos a rendi prokurátor közbenjárását, akik másfél évvel az egyszerű fogadalom letétele után érezték úgy, hogy mégsem szeretnének ferences szerzetesek lenni. Végül 1924. február 5-én Aloysius Susa Iantausz Pál ügyében írt a tartományfőnöknek, hogy a folyamodó hozzon tanúsítványt egy megyéspüspöktől, aki kész befogadni az egyházmegyéjébe. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁴⁹ Cronaca contemporanea. Roma, 3-22 maggio 1897. I. Cose Romane. *La Civiltà cattolica*, 1897. 1127. sz. 613–614.

⁵⁰ Orosz András Lóránt OFM: A ferencesek Leó-féle uniójának jogtörténeti elemzése az osztrák-magyar Kapisztrán Szent János provinciában (1897–1899). In: *A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára*. 1. Szerk. Őze Sándor – Medgyesy-Schmikli Norbert. Piliscsaba – Budapest, 2005, /Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 1/1./, 365.

⁵¹ Vö. MFK, Kézirat. Majsai: i. m. 17–29.

rendelkezésre bocsátották, akik nem akartak a reform szerint élni. Azonban 1921-ben az egyházmegye püspöke, Hanauer Árpád István⁵² jelezte a tartományfőnöknek, hogy olyan szerzeteseket szeretne, akik kevésbé világias életet élnek. A tartományfőnök úgy döntött, hogy megreformálja a rendházat, de a három atya, aki ott élt, nem akart maradni, és azt kérte, hogy világi papként folytathassa hivatását a tartományfőnök kedvező és sürgető ajánlásával.⁵³

3.3. Pénzhiány, miseredukciók

Másik gyakori témája Tamás Alajos leveleinek a pénzhiány volt. A kapisztránus ferences rendtartomány korábban az örökös misealapítványokból nagyobb mennyiségű pénzhez jutott, amit a *Felicitate quadam* (1897) bulla kiadásáig fogadtak el és a tisztítótűzben szenvedő lelkekért mondtak. Azonban több rendház a tőkét az első világháború idején az állam hadi kiadásainak fedezésére kibocsátott kötvényekbe fektette,⁵⁴ amelyek a háború után elértéktelenedtek, hasonlóan más államkötvényekhez.⁵⁵ Így ezeknek az alapítványoknak a tőkéje is elértéktelenedett. Azonban a misemondási kötelezettség megmaradt, voltak olyan rendházak, ahol

⁵² 1919-től 1942-ig váci püspök. Életéről és karrierjének állomásairól bővebben lásd Lénár Andor: *A Váci egyházmegye Hanauer Árpád István püspöksége idején. (1919–1942)*. Pécs, 2017, /Serie Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 16./

⁵³ A váci püspök hajlandó volt őket világi papként egyházmegyéjébe befogadni. Lásd Tamás Alajos datálás és címzett nélküli levelét, melyet vélhetően Bernardinus Klumperhez intézett az ügyben 1921-ben, kérve közbenjárását a szekularizációs indultum elnyeréséhez. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁵⁴ A magyar állam hadi kiadásait 53,092%-ban az 1914 és 1918 között kibocsátott hadikölcsönkötvényekből fedezte. Ezekből jegyezni, és ezáltal a nemzetet a háború megnyeréséhez hozzásegíteni, hazafias köteletségnek számítot a propaganda szerint. Ezenkívül jelentős kamatot is ígértek (5,5–6%). Nem terhelte kamatadó, bemutatóra szóltak, tehát könnyen lehetett jegyezni. Ha megnyerte volna az Osztrák–Magyar Monarchia a háborút, akkor jelentősen növelte volna az értékét a tőkéjének, aki ebbe fektetett. Egyházi entitások is gyakran fektettek ebbe, köztük a ferencesek is. Például Tamás Alajos levelezésében 1924-ben többször említésre kerül, illetve az átnézett kötetek egyikében találunk a rendházak által jegyzett kölcsönökről kimutatást, melyből kitetszik, hogy Pécs, Baja és Jászberény is jegyeztek hadikölcsönt. Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. *A Hitelbanknál elhelyezett iratok és azok jövedelme* című dokumentum, valamint Tamás Alajos 1924. február 11-ei levele a jászberényi rendház guardiánjának, február 12-ei levele a bajai rendház guardiánjának és ugyanaznap levele a pécsi rendház guardiánjának. Lásd még Teleszky János: *A magyar állam pénzügyei a háború alatt*. Budapest, 1927, 418; Pogány Ágnes: *A magyarországi közkölcsönök története az első világháború kitérésétől a pénzügyi stabilizációig. Történelmi Szemle*, 2002. 1–2. sz. 65–97., különösen 65–67. és 71–76. Újabbán Mihók Sándor: *A hadikölcsön Magyarországon az első világháború idején. Honvédségi Szemle*, 2018. 4. sz. 127–139. (További szakirodalom: uo. 138–139.) Mihók Wekerle Sándor pénzügyminiszter (1917–1918) felhívásából idéz, amely szerint a hadikölcsön jegyzése honpolgári kötelesség.

⁵⁵ Botos János szerint az I. világháború alatt az áremelkedés mértéke 578,51 és 858% között mozgott. Vö. Botos János: *A fizetőeszköz inflációja az első világháború alatt és után 1914–1924. Múltunk*, 2015. 3. sz. 70–138, 94.

600–700 misét kellett mondani.⁵⁶ A helyzetet nem lehetett egyszerűen, további misestipendiumok vagy misealapítványok elfogadásával megoldani, ugyanis egyrészt a potenciális magyar adományozók a világháborút követően elszegényedtek, így kevesebbet tudtak e célra áldozni, másrészt a ferences misézők csökkenő száma mellett – mint a korábbiakban láthattuk, különféle okokból sokan kérték a szekularizációjukat – az elmondandó misék száma nőtt volna. Látszólagos ellentmondás, amely további magyarázatot igényel, hogy mindemellett a tanulmányozott forrásokból világosan kitetszik: a ferencesek a breviáriumokat, diszpenzációkat, útiköltséget az általános káptalanra stb. a miseintenciókból fedezték.⁵⁷

A ferences regula tiltotta a készpénz elfogadását és használatát az egyes szerzeteseknek, de az Apostoli Szentszék megbízottja (*syndicus apostolicus*), akinek a Szentszéktől felhatalmazása volt rá, elfogadhatta a jötevők adományait és a misestipendiumokat.⁵⁸ 1922-ben az egyes házfőnökök speciális pénzkezelési engedélyt kaptak a rendházak vagyónának kezelésére, tekintettel a nehéz körülményekre.⁵⁹

A forrásokból körvonalazódik, hogy a vizsgált időszakban a magyar ferencesek szükségleteit gyakran azokból az adományokból fedezték, amelyeket a felajánlók szándékára elmondott misékért kaptak. Különösen sok ilyen adomány érkezett külföldről. A felhatalmazott ezekből meg tudta venni a rend tagjai számára szükséges dolgokat, és finanszírozni tudta a kiadásokat. Míg az újabban elmondandó misékért befolyt összeget ilyen formában hasznosították, a korábbi kötelezettségek, hogy örökös miséket mondanak, megmaradtak, habár a mögöttük levő tőkék elértéktelenedtek. Így az elmondandó misék száma növekedett, tehát megnövekedtek a kötelezettségek is.

1920 júniusában Bernardinus Klumper azt írta, hogy a Szentszékhez kell fordulni a miseredukciók ügyében, és arra is utalt, hogy konventenként lebontva meg kell határozni az adományozók és a kötelezettségek jegyzékét az alapítványok által befolyó jövedelemmel együtt.⁶⁰ Nem sokkal később, 1921. február 22-én Tamás Alajos kérte a misék redukcióját Klumperen keresztül. A megkapott redukció szerint annyi misét kell végezni az összes alapító szándékára, ahányszor az összes

---

⁵⁶ Tamás Alajos 1921. február 22-ei és május 8-ai levele Bernardinus Klumpernek. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁵⁷ 1921. április 7-én Tamás Alajos például jelezte az általános definitornak, hogy megérkezett az összeg, amelyet miseintenciók végzése fejében a mariánus és kapisztránus rendtartománynak küldött az általános káptalanra történő utazás költségeinek fedezésére. Egy másik példa: Tamás Alajos 1922. november 1-jén miseintenciókat kért Buttykaytól a Direktóriumok költségének fedezésére. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁵⁸ Németh: i. m. 54–63., 123–134.

⁵⁹ Tamás Alajos 1922. április 22-én kelt, a kapisztránus rendtartományban élő ferencesekhez írt körlevele. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶⁰ Bernardinus Klumper 1920. június 11-ei levele Tamás Alajosnak. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

tőkék évi kamataiban a 200 foglaltatik, vagyis 200 korona esett egy szentmisére.⁶¹ 1925-ben Unghváry Antal, a kapisztránus rendtartomány új tartományfőnöke⁶² többször is írt Aloysius Susának, nagyobb redukción kérve.⁶³ Végül olyan mértékét engedték meg a redukciónak, mint amelyet az ausztriai Szent Bernárd rendtartomány is kapott.⁶⁴

3.4. Novíciusok, a kánoni életkor elérése alóli felmentés

A háború más nehézségeket is hozott. Pécs, ahol a kapisztránus rendtartomány noviciátusa volt 1921 augusztusáig, a demarkációs vonal másik oldalára került. Ez a tény – a szövethiánnyal együtt⁶⁵ – két évre lehetetlenné tette, hogy oda küldjenek és ott fogadjanak novíciusokat.⁶⁶ Ebből érthető a másik igen gyakori kérése a tartományfőnököknek: ha nincsenek új novíciusok, többen a szekularizációjukat kérik (abban az értelemben, hogy világi papok lehessenek), hiány van ferences papokból, míg a misék száma nő, akkor fel kell szentelni azokat is, akik még nem érték el a kánonokban meghatározott életkort. Ez egy általános gyakorlattá vált: minden általános rendi prokurátornak foglalkoznia kellett vele.⁶⁷

⁶¹ Tamás Alajos 1922. április 22-ei levele ismeretlen címzettnek (a tartalma alapján vélhetően a jászberényi guardiánnak). MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶² Unghváry Antal (1877–1944) több alkalommal volt a kapisztránus rendtartomány tartományfőnöke: 1912-től 1918-ig, 1925-től 1928-ig és 1932-től 1934-ig. Vö. † P. Unghváry Antal, O.F.M. *Magyar Barát. Ferences Közlöny*, 1944. 2. sz. 1–2.

⁶³ Susa 1925. augusztus 3-ai és 22-ei levelében foglalkozott a miseredukciók kérdésével. A források között Unghváry Antal három további kapcsolódó levelét (1925. augusztus 28., 1925. szeptember 19., 1926. augusztus 22.) is megtaláljuk. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶⁴ Vö. Unghváry Antal 1925. szeptember 19-ei és 1926. augusztus 22-ei levele a rendi prokurátornak. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶⁵ Ezt az indokot említette Tamás Alajos Benedetto Schmidt általános definitornak 1920. május 8-ai levelében. Lásd még Tamás Alajos 1920. július 6-án Bernardinus Klumpernek írt levelét. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A szövethiány nem csak a ferencesek problémája volt, hanem általános jelenség. Például a magyar bencés kongregáció római ügyvivője, Serédi Jusztinián is utalt rá Francis Aidan Gasquet bencés bíborosnak írt levelében 1920-ban, a közbenjárását kérve. Az irat vázlat formájában, datálás nélkül maradt fenn. Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, BK 621/8.; Csíky: i. m. 40.

⁶⁶ Vö. MFK, kézirat: Vándor Gotfrid OFM: *A Kapisztrán Szent Jánosról nevezett ferences rendtartomány kispapnevelésének története /1900–1968/*. Budapest, 1980, 49. Ahogy Tamás Alajos Bernardinus Klumpernek 1920-ban két alkalommal is megjegyezte: a demarkációs vonal átlépése szigorúan tilos volt. Vö. 1920. július 6-ai és egy tartalma alapján feltehetően szintén júliusi levelével (datálás nélkül). MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶⁷ Például 1920. június 11-én Bernardinus Klumper hét rescriptumot küldött Tamás Alajosnak, megjegyezve, hogy a nyolcadik esetben nem volt lehetséges a felmentés kieszközlése, mivel akinek kérték, az több mint 20 hónappal volt fiatalabb a kánonokban a felszenteléshez meghatározott kornál. Tamás Alajos diszpenzációt kérő levelei 1920. május 8-án és június 5-én keltek, köszönőlevele 1920. június 17-én. A nyolcadik felszentelendőnek 1920. júliusában (datálás nélkül) és

A novíciusok jelentették a rendtartomány jövőjét, így fontos volt megoldást találni a problémára a rend konstitúcióival összhangban, amelyek szerint nem lehetett több noviciátus egy rendtartományban súlyos ok nélkül, és ha igen, akkor is csak a Szentszék speciális engedélyével.⁶⁸ Tamás Alajos Bernardinus Klumperen keresztül kérte a Szentszéktől a noviciátus ideiglenes áthelyezését az egri konventbe és azt, hogy ha a szerb csapatok elhagyják Pécsét, a novíciusok ott folytathassák tanulmányaikat. Vélhetően a mariánus rendtartományból is ide szeretnék volna küldeni a növendékeket, mivel elvesztették a *domus studiorum*ukat.⁶⁹ 1920. június 24-én a mariánus rendtartomány tartományfőnöke, Buttykay Antal⁷⁰ köszönetet mondott Tamás Alajosnak a mariánus novíciusok érdekében kifejtett erőfeszítéséért, mivel a tagjai és novíciusai számában jelentősen megcsökkentett mariánus rendtartomány sorsa azon múlt, hogy tud-e novíciusokat fogadni.⁷¹

Az általános rendi prokurátor közbenjárásának köszönhetően a kapisztránus rendtartomány 1920. augusztus 12-én megkapta az engedélyt az Apostoli Szentszéktől, hogy Egerben legyen a rendtartomány második noviciátusa ideiglenesen három évig.⁷² 1922 júliusában azonban a kapisztránus rendtartomány káptalanja kijelentette, hogy a kert alkalmatlansága és más okok miatt az egri rendház nem alkalmas novíciusok nevelésére. Így Tamás Alajos 1922. július 24-én Callistus Zuccottitól azt kérte, járjon közben, hogy a noviciátust áthelyezzék Szécsénybe, egy harmadik rendházba, amely a rendi unióig noviciátusként szolgált.⁷³

1920. szeptember 10-én ismételtén kérte a felmentést. Hasonló esetekben 1922. július 24-én és szeptember 13-án írt Callistus Zuccottinak, majd 1924. október 29-én és 1925. február 14-én Aloysius Susának. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁶⁸ *Regula et Constitutiones...* 10–11. (Caput II, V. §. 44.).

⁶⁹ Tamás Alajos 1920. július 6-ai, ez után – valószínűleg júliusban, illetve augusztusban – írt, datálás nélküli levelei (a későbbi augusztus 24-ét megelőzően íródott, mivel azt említi, hogy aznap kerül majd sor Zadravecz püspökké szentelésére), valamint 1921. október 8-ai levele Bernardinus Klumpernek. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A mariánus rendtartomány noviciátusa Nagyszombatban volt. Vö. MFK, *Tabula Provinciae S. Mariae Hungariae ordinis Fratrum Minorum, anno 1920*, 2. Ebben rövid utalást találunk arra (uo. 8.), hogy Andocson terveznek felállítani noviciátust: „*In hoc Conventu erigatur Novi[c]iatus.*”

⁷⁰ Mielőtt általános definitior lett volna, a mariánus rendtartomány tartományfőnöke volt 1915 és 1921 között. Vö. *Schematismus Provinciae Hungariae Sanctae Mariae Ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci. Anno 1926*. Budapest, 1926, 18.

⁷¹ Buttykay Antal 1920. június 24-ei levele Tamás Alajosnak. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁷² A rescriptumot Bernardinus Klumper az egri rendházba is elküldte, amint azt 1920. szeptember 15-én Tamás Alajosnak írt levelében megemlítette. Utalást találunk még a rescriptumra Tamás Alajos egyik dátum nélküli (a benne szereplő információk alapján 1921. november 19-e körül írt) levelében és egy 1922. július 24-ei, Callistus Zuccottinak írt levelében. Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁷³ Tamás Alajos 1922. július 24-én kelt levele Callistus Zuccottinak. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai; Kőnig Kelemen OFM: *Hatszázéves ferences élet Szécsényben 1332–1932. A szécsényi ferencesek története a megye-, az ország- és az egyháztörté-*

Időközben 1921 augusztusában a szerb csapatok kivonultak Pécsről, de a klerikus noviciátust nem helyezték át Egerből Pécsre. Mindamellet a ferencesek a pécsi rendházat laikus novíciusok nevelésére szerették volna használni, így Tamás Alajos tartományfőnök szintén a rendi prokurátor közbenjárását kérte, hogy ideiglenesen, három évig Pécsen maradjon a laikus noviciátus.⁷⁴ A laikus novíciusok nevelése azért volt hangsúlyos, mivel a világháborút követően a laikus testvérek száma is megfogyatkozott a rendben, például a szakácsok hiányát különösen érezni lehetett. Kérése meghallgatásra talált, 1922. augusztus 31-én a Szerzetesi Kongregáció bíboros prefektusa engedélyezte, hogy Pécsen (is) maradjon a noviciátus három évig.⁷⁵ Az 1923. augusztusi Tabula öt laikus novíciust említett Pécsen és hármat Szécsényben, a kilenc klerikus novícius mellett.⁷⁶

Az általános rendi prokurátoroknak foglalkozniuk kellett néhány görögkatolikus rítusú szerzetesjelölttel is, akiknek – kivéve, ha feljebbvalójuk a Szentszék speciális engedélyével bírt és meg tudta adni az engedélyt, hogy latin rítusra térjenek – szükséges volt nem csak az ordináriusuk beleegyezése, hanem a Keleti Kongregáció engedélye is.⁷⁷

3.5. Bekapcsolódás a hollandiai gyermeknyaraltatásba

A háború további következményeit jelentették az árván, édesapa nélkül maradt és/vagy szegény, éhező gyermekek. A levelek, amelyeket tanulmányoztam, áttekintést adnak Clinge Fledderus, a budapesti holland főkonzul arra irányuló karitatív erőfeszítéseiről, hogy hollandiai nyaralás révén elősegítsék e gyermekek testi és lelki felépülését. Az őket vendégül látó holland családok ellátták őket étellel és ruhával.⁷⁸ A

---

nelem tükrében. Vác, 1931, 308. A szécsényi noviciátus történetéhez lásd uo. 352–359.; Vándor: i. m. 49.

⁷⁴ Tamás Alajos 1922. július 24-ei levele Callistus Zuccottinak. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁷⁵ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A dokumentum hátoldalára Bernardinus Klumper 1922. szeptember 5-én rávezette, hogy a kért kegyet a kongregáció rendelkezése nyomán engedélyezte.

⁷⁶ Majsai: i. m. 32.

⁷⁷ Lásd például Tamás Alajos 1920. szeptember 10-ei levelét Szakmáry Károly érdekében és Bernardinus Klumper 1920. szeptember 25-ei válaszát, vagy például Tamás Alajos 1925. augusztus 3-ai és 1926. január 11-ei levelét Iróczy Ferenc ügyében. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A kánoni szabályozást lásd *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi*. Romae, 1918, 157. (Canone 542. 2.°)

⁷⁸ A résztvevő gyermekek kiválasztásában a szegénység és a német nyelvtudás fontos szempontok voltak. Az árvaság vagy félárvaság nem volt kritérium, azonban sokuk édesapja elhunyt a világháborúban. Vö. Hatszáz pesti gyerek megy Hollandiába. *Az Est*, 1920. 16. sz. 2.; Mezősi Kamilla: A hollandiai gyermeküdültetés az 1920-as években. *Honismeret*, 2001. 2. sz. 78–92. (Az akkori gyermekek visszaemlékezéseivel és további szakirodalommal a témában). Utalás arra, hogy sokan a nyaralási akcióban résztvevők közül árvák voltak: uo. 83., 90.

gyermek elindításáról az Országos Gyermekvédő Liga, hollandiai fogadásukról és elhelyezésükről protestáns részről a Centraal-Comité – melynek kezdeményezője és későbbi titkára egy holland orvos magyar felesége, Schelvenné-Balogh Irén volt –, katolikus részről pedig a Huisvestings-Comité gondoskodott. Az eredeti elképzelés az volt, hogy ezek a gyermekek pár hónapot töltenek Hollandiában, de néhányuk sokkal tovább maradt.⁷⁹ Tolmácsra és tanárra is szükségük volt. Schrotty Pál rendi atyára esett a választás, aki sok nyelvet beszélt, tábori lelkesítő szolgálatot látott el a világháborúban, valamint az anatóliai kórházban a sérült katonák lelki gondozását végezte. A háború után a közéleti zavargások miatt nem tudott Magyarországra visszatérni, így először Bécsben, majd Bajorországban, végül Paderbornban tartózkodott. 1921-ben Hollandiában, pontosabban Hágában találjuk, ahol a gyermekek ügyeivel, fordítással és tanításukkal foglalkozott.⁸⁰

Amint azt ő maga fejtette ki egy újságcikkben, akkor kapcsolódott be az akcióba, amikor a Magyar Országos Gyermekvédő Liga által a protestáns Centraal-Comitének küldött gyermekek 65–75%-a protestáns, míg a fennmaradó 25–35%-a katolikus volt, és a Comitének nem sikerült olyan családokat találnia, amelyek fogadták volna a katolikus gyermekeket, mivel csak protestáns családokkal álltak kapcsolatban. Schrotty Pál emiatt Nagy Elek hágai diplomáciai ügyvivővel úgy döntött, hogy kieszközli a Huisvestings-Comité-nál a magyar katolikus gyermekeknek egy új osztály felállítását. Tárgyalt a bizottság két ügyvivő igazgatójával, és előadást is tartott a bizottság plenáris gyűlésén, amely kijelentette, hogy csak egy Budapesten létesítendő katolikus bizottsággal hajlandók együttműködni, így Csernoch János magyar hercegprímás elnökletével megalapították a Magyar–Holland Katolikus Gyermeksegély Bizottságot.

Az Országos Gyermekvédő Liga azonban magához vonta a katolikus gyermekek nyaraltatására szerveződött katolikus akciót is. Schrotty Pálnak sikerült megteremtenie a kapcsolatot a katolikus hollandiai és a magyar bizottság között, valamint biztosította a két bizottság együttműködését az Országos Gyermekvédő Ligával. Ennek következtében 1922 októberéig 6581 magyar katolikus gyermek kapta meg a lehetőséget hollandiai vakáción történő részvételre.⁸¹

Ezzel párhuzamosan a magyar külügyminiszter azt szerette volna, hogy Schrotty Pál a hágai magyar követségen is dolgozzon. Azt hangsúlyozta, hogy nem ártaná bele magát a politikába, hanem gazdasági és egyéb kisegítő jellegű ügyeket intézne. Tamás Alajos kérte Bernardinus Klumpert, eszközölje ki az engedélyt Schrotty

---

⁷⁹ Mezősi: i. m. 80.

⁸⁰ Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Tamás Alajos datálás nélküli, Bernardinus Klumpernek írt levelével (a jobb felső sarkában későbbi ceruzás rájegyzéssel ellátva, amely kérdőjellel 1920. október 5–7-re teszi a keletkezését); Borovi József: *Magyar katolikus lelképásztörök szolgálata Hollandiában 1920–2000*. Budapest, 2002, 26–29.

⁸¹ Schrotty Pál OFM: A hollandi gyermekakció. *Egyházi Lapok*, 1923. 3. sz. 29–30.; Borovi: *Magyar katolikus lelképásztörök...* 42–44.

számára, hogy ott maradhasson és elfogadhassa a miniszter felkérését. Úgy vélte, hogy ez nem ütközne a státútumaikba, a hazának javára lenne, a rendnek is dízére válna.⁸² Schrotty megkapta a kért engedélyt a rendfőnöktől,⁸³ és így csak 1922 őszén tért vissza Magyarországra.⁸⁴

4. Tábori apostoli vikárius kinevezése a nemzeti hadsereghez

Egy másik jelentős esemény volt ebben az időszakban, hogy XV. Benedek pápa (1914–1922) 1920. március 23-án kinevezte Zadraveczt Istvánt címzetes püspökké és a magyar hadsereg tábori apostoli vikáriusává.⁸⁵ Ez a rendi prokurátor és a tartományfőnök levelezésében is feltűnt 1920-ban, ahol Zadraveczt lehetséges szekularizációját is megemlézték. Feltehetjük a kérdést: miért szeretett volna világi pap lenni? A válasz az, hogy nem szeretett volna, de a magyar hercegprímás szeretete volna, ha az lenne. Hogy jobban megértsük ezt az igényt, át kell tekintenünk röviden a háború utáni helyzetet.

Amikor az 1920-as évek elején Horthy Miklós megkérte a magyar hercegprímást, hogy mozdítsa elő Zadraveczt Istvánt tábori apostoli helynöki kinevezését,⁸⁶ Magyarország a háború után gazdasági nehézségekkel küzdött. A kormány és a magyar katolikus egyház kapcsolatai barátiak voltak, különösen, hogy a kormány propagandáját a keresztény-nemzeti gondolatra építette. Így a katolikus egyház nem akarta az államot megterhelni a leendő tábori apostoli helynök fizetésével, hanem saját forrásait felhasználva maga szeretett volna megoldást találni a helyzetre.⁸⁷

⁸² Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Tamás Alajos datálás nélküli, Bernardinus Klumpernek írt levelével (jobb felső sarkában későbbi ceruzás rájegyzéssel ellátva, amely kérdőjellel 1920. október 5–7-re teszi a keletkezését).

⁸³ Az általános rendi prokurátor távollétében az általános rendfőnök válaszolt 1920. október 11-én. Az utóbbi megerősítette, nem ellenzi, hogy Schrotty Pál az egyik hollandiai rendházban tartózkodjon az ottani tartományfőnök engedélyével. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

⁸⁴ Borovi: *Magyar katolikus lelképásztorok...* 29.

⁸⁵ Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati (a továbbiakban: ASRS) [a Pápai Államtitkárság Történelmi Levéltára – Államközi Kapcsolatok Szekció], Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari (a továbbiakban: AA.EE.SS.) [Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja], Austria-Ungheria, periodo III, pos. 1367. fasc. 547. f. 52r. A prímás küldte tovább 1920. augusztus 16-án a kinevezési bullát az újonnan kinevezett tábori apostoli vikáriusnak és címzetes püspöknek. Vö. Primási Levéltár (a továbbiakban: PL), Cat. D/c. 1923/1920. ad 667/1925.

⁸⁶ Horthy Miklós, a magyar nemzeti hadsereg fővezére 1920. január 7-én kérte Csernoch János prímáson keresztül a tábori apostoli helynökség felállítását és annak élére tábori apostoli helynök kinevezését. A legalkalmasabbnak e tisztség betöltésére Zadraveczt Istvánt tartotta. PL, Cat. D/c. 177/1920. ad Cat. D/c 667/1925.

Szmrecsányi Lajos egri érsek⁸⁸ a káptalanjával folytatott megbeszélést követően megígérte, hogy rendszeres jövedelmet biztosít a leendő tábori apostoli helynöknek mint káptalanja egyik tagjának, miután szekularizációját kérte, és így a probléma megoldódna.⁸⁹ Azonban a ferencesek nem bírhattak vagyonnal, és nem fogadhattak el javadalmakat azután sem, miután szekularizálták őket.⁹⁰ Így a magyar primás azt a kegyet kérte a pápától, hogy Zadravec István világi pap lehessen és a 642. kánon alóli felmentéssel az egri székesfőkáptalanban javadalmat bírasson.⁹¹ A primás kérését 1920. február 9-én nem közvetlenül küldte el, hanem megkérte Tamás Alajost, hogy juttassa el a rendfőnöknek, és kérje a közbenjárását.⁹² Egyrészt mivel ezt egy szorosabban rendi ügynek tarthatta, másrészt mivel így, tekintve, hogy a rendfőnök Rómában tartózkodott, sokkal gyorsabban remélte az ügyek elintézését: a szekularizációt, a püspöki kinevezést és a felmentést az egri rezidencia-kötelezettség alól, amelyekben a Római Kúria különböző szervei voltak illetékesek.⁹³

A tartományfőnök, Tamás Alajos Csernoch János hercegprimáshoz írt levelében kifejezte hozzájárulását Zadravec püspöki kinevezéséhez, és a primás levelét továbbította a rendfőnöknek.⁹⁴ A pápa azonban – bár kinevezte Zadraveczet tábori apostoli vikáriusnak és püspöknek –, nem engedélyezte a szekularizációt. Itt felfedezhetjük a rendi prokurátor szerepét, aki delegátus generális minőségben 1920. március 3-án írt Pietro Gasparri bíboros államtitkárnak, továbbítva a primás folyamodványát. Klumper levelének jellemző részlete: „*Alázatosan arra kérem Eminenciádat, a Rend részéről is, hogy méltóztasson az említett folyamodványt jóindulatú*

---

⁸⁷ Vö. Csernoch János 1920. január 12-én Horthy Miklósnak, a nemzeti hadsereg fővezérének, Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszternek és Friedrich István hadügyminiszternek küldött leveleivel. PL, Cat. D/c. 279/1920. ad 667/1925. A keresztény-nemzeti gondolatról lásd röviden Gergely Jenő: A keresztény kurzusról. *Távlatok*, 2000. 48. sz. 280–289.

⁸⁸ Szmrecsányi 1912 és 1943 között volt egri érsek. Vö. *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002*. Vol. III. R–Zs. Szerk. Beck Mihály et al. Budapest, 2003, 1255.

⁸⁹ Lásd Szmrecsányi Lajos 1920. február 2-án Csernoch Jánosnak írt levelét: PL, Cat. D/c. 279/1920. ad 667/1925.

⁹⁰ MFK, kézirat: Az új Generalis Constitutiókról. A szekularizáltakról. (Folytatás.). *Rend-Tartományi Közlöny. A Kap. Sz. Jánosról Nevezett Ferencrendi Tartomány hivatalos közlönye*, 1915. 3. sz. 19.

⁹¹ Ez tartalmazza többek között, hogy a szekularizált szerzetesek nem bírhatalnak székesegyházi javadalommal. *Codex Iuris Canonici...* 186. (Can. 642.)

⁹² A primás fent említett levele megtalálható: ASRS AA.EE.SS. Austria–Ungheria, periodo III, pos. 1367. fasc. 547. ff. 45r–46r. Bernardinus Klumper 1920. március 3-ai kísérőlevele: uo. f. 44r.

⁹³ A szekularizációban a Szerzetesi Kongregáció, a püspöki kinevezések előkészítésében a Konzisztoriális Kongregáció, míg a rezidencia-kötelezettség alóli felmentésben a Zsinati Kongregáció volt illetékes. Vö. Bánk József: *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*. Budapest, 1958. 49–50., 52. Lásd még PL, Cat. D/c. 627/1920 ad 667/1925. Pietro Gasparri bíboros államtitkár 1920. március 12-ei levele Csernoch Jánosnak.

⁹⁴ PL, Cat. D/c. 279/1920. ad 667/1925. Tamás Alajos 1920. február 18-ai, Csernoch Jánosnak írt levelében utalt arra, hogy a primás levelét a rendfőnöknek továbbította.

megfontolás tárgyává tenni, egyben bátorkodom felhívni a figyelmét Eminenciád-nak, hogy P. István kinevezése nem teszi szükségessé a rendből való kilépését és így nem tartom helyénvalónak, hogy megkapja a szekularizációra az engedélyt, ami az említett Eminenciás bíboros érsek kívánsága lenne.”⁹⁵ E javaslat nyomán tehát Zadravecz a rend tagja maradt mint címzetes püspök és tábori apostoli vikárius.⁹⁶ Megélhetését az egri káptalan éves juttatással oldotta meg, ami a későbbiekben számos problémát indukált, mivel a pénz elértéktelenedett – 1923–1924-ben hiperinfláció volt⁹⁷ – és az értéket (korábban) nem valorizálták. 1923-ra a tábori püspök így kénytelen volt állami fizetést elfogadni.⁹⁸

A tanulmányozott forrásokban egy érdekes, a kinevezést követően lezajlott levelezés is található a rendi prokurátor és Tamás Alajos tartományfőnök között. Ennek előzménye az volt, hogy az *Acta Apostolicae Sedis* 1920. évi 5. számában nem szerepelt Zadravecz neve mellett a ferences rendhez tartozásra utaló OFM rövidítés.⁹⁹ 1920. június 11-én Klumper ezért megkérdezte, hogy szekularizálták-e, Tamás Alajos június 17-ei válaszában pedig kijelentette, hogy nem, és valójában sem Zadravecz, sem maga a rend nem szeretne volna a szekularizációt. Csak a primás, mivel ily módon tudta volna biztosítani, hogy a ferences páter elfogadhassa a kanonoki stallumot és az azzal járó javadalmat, amelyből – azt remélte –, garantálhatja az ellátását. Így Tamás Alajos és Zadravecz István örömmel fogadták a Szentatya döntését. Magában a Szerzetesi Kongregációban is zavar támadt, hogy Zadravecz szeretne-e volna szekularizáltatni magát, amint az Bernardinus Klumper (akinek tisztázni kellett a helyzetet) 1920. szeptember 25-ei leveléből kitetszik. Az Apostoli Kancelláriánál informálódni kellett Zadravecz bulláinak sorsáról is, mivel az újonnan kinevezett tábori apostoli helynök és címzetes püspök hónapokig nem kapta kézhez azokat.¹⁰⁰ Végül a primásnak küldték meg őket 1920 júniusá-

⁹⁵ “Nel pregare umilmente Vostra Eminenza, anche da parte dell’Ordine, perché si degni di prendere in benigna considerazione la suddetta supplica, mi permetto peraltro di fare osservare alla stessa Eminenza Vostra che l’eventuale nomina del P. Stefano non rende necessaria la sua uscita dall’Ordine e che quindi non ritengo opportuno che gli venga concesso l’indulto di secolarizzazione, come sarebbe desiderio del sullodato Em[inentissim]o Sig[nor] Card[inale] Arcivescovo.” Vö. ASRS AA.EE.SS. Austria-Ungheria, periodo III, pos. 1367, fasc. 547. f. 44r. Bernardinus Klumper rendfőnöki megbízotti (*delegatus generalis*) minőségben írt, 1920. március 3-ai levele. Emellett találjuk Csernoch János XV. Benedek pápához írt levelét is: ff. 45r–46r. Lásd még Bernardinus Klumper 1920. március 2-ai és 12-ei levelét a kapisztránus tartományfőnöknek.

⁹⁶ PL, Cat. D/c, 627/1920. ad 667/1925. Pietro Gasparri bíboros államtitkár 1920. március 12-ei levele Cseroch János hercegprimásnak.

⁹⁷ Vö. Botos: i. m. 119–125.

⁹⁸ A témában írt tanulmányom: Tóth: i. m. 59–98.

⁹⁹ A rövidítés feloldása: Ordo Fratrum Minorum. Vö. *Acta Apostolicae Sedis*, 1920. 148.

¹⁰⁰ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

ban, aki tovább küldte azokat Zadravecznek.¹⁰¹ Általában elmondható, hogy Zadravec kinevezése nem csak nagy megtiszteltetés volt a rend számára, hanem hasznos is: gyakran kérték ugyanis meg, hogy új ferences diakónusokat, illetve papokat szenteljen.¹⁰²

5. Ferencesek a lelkipásztorkodásban

A rend életében a lelkipásztorkodás fontos szerepet töltött be az első világháborút követően is. 1925-ben a kapisztránus rendtartomány 18 házából – ezek közé értve a rendházakat és rezidenciákat is – 13-hoz kapcsolódott plébánia,¹⁰³ és ahogy a kapisztránus, úgy a mariánus rendtartomány tagjai is bekapcsolódtak a lelkipásztorkodásba és a kegyhelyek vezetésébe.¹⁰⁴ Amint az kitészik a tartományfőnökök és a rendi prokurátorok levelezéséből, belső missziókat tartottak és hitoktatást is végeztek.¹⁰⁵ Az általuk fenntartott plébániák száma megnövekedett a vizsgált időszakban. Köztük találjuk például Szabadkát, Baját és Dunaföldvárt, amelyek – legálábbis a korszak elején – a kapisztránus rendtartományhoz tartoztak.¹⁰⁶

1924-ben Luigi Susa delegátus generálisként vázolta a plébániaalapítás helyes módját a rend közreműködésével. Először is az ordináriusnak ki kell jelentenie, hogy átengedi örökre vagy pedig ideiglenesen „*ad nutum Sanctae Sedis et ad normam juris*” („a Szentszék visszavonásáig és a jog szerint”)¹⁰⁷ a plébániát a rendnek,

¹⁰¹ PL, Cat. D/c. 1923/1920. ad 667/1925. Gaetano De Lai 1920. július 2-ai levele Csernoch János hercegprímásnak, amellyel küldte a pápai bullákat.

¹⁰² 1922. szeptember 21-én például a kapisztránus tartományfőnök arról értesítette az egri érseket, hogy Zadravec október 4-én szentel diakónussá négy, és szubdiakónussá egy ferences növendéket, majd október 15-én szándékozik a diakónusokat pappá szentelni. A tanulmányozott források között több, a tábori apostoli helynök által kiállított szentelési bizonyítványt is találunk: például 1924. december 30-án egy ferences növendéket diakónussá szentelt, másnap egy másikat pappá, 1925. február 30-án pedig egy ferencset pappá, egy másikat diakónussá. Lásd MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹⁰³ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A kapisztránus tartományfőnök 1925. február 14-ei levele a rendi prokurátornak.

¹⁰⁴ Lásd például Kovács Kalliszt OFM: *Ferences búcsújáró helyek hazánkban*. Sümeg, 2009.

¹⁰⁵ Például 1925. február 14-én a kapisztránus tartományfőnök korhiány alóli felmentést kért Kéri Xavér számára (20 hónap), mivel a rendtartomány 18 házából 13-hoz plébánia kapcsolódott, és mivel mind a hitoktatásban, mind a belső missziókban, mind pedig a lelkipásztorkodásban szükség lett volna egy további papra. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹⁰⁶ A következőkben a szabadkai és dunaföldvári plébániák alapítását vizsgálom meg részletesebben, mivel ezekhez szolgálnak adalékkal a rendi prokurátorok levelei. A szabadkai és a bajai plébániákat 1922-ben, a dunaföldvárit 1924-ben erigálták.

¹⁰⁷ Az ideiglenesség nem jelenti azt, hogy bármilyen különösebb ok nélkül visszavonhatja a rendelkezést a Szentszék, hanem azt, hogy ameddig a különleges méltánylást jelentő okok fennállnak. Az „*ad nutum Sanctae Sedis*” kifejezés értelméről bővebben lásd: Németh Lúcius OFM:

majd a rend tárgyal az ordináriussal, amely tárgyalás során megegyeznek a leendő plébánia fenntartásának módjában és az új plébános juttatásaiban. A megegyezés tervezetét az általános definitoroknak véleményezniük kell, majd ha ők elfogadták, akkor az egészet a Szentszék elé kell terjeszteni jóváhagyásra.¹⁰⁸ Ezt a képet kiegészíthetjük a szabadkai negyedik plébánia alapításának dokumentumaiból, amely plébánia vezetését 1922-ben bízták a ferencesekre. 1921. január 11-én Bernardinus Klumper megírta Tamás Alajosnak: a kalocsai érseknek kérte a fakultást a Zsinati Kongregációtól, hogy átengedhesse a ferences rendnek a Szabadkán felállítandó negyedik plébániát, de mielőtt a kért fakultást megadnák neki, a kongregáció tudni szeretné, hogy az érsek bírja-e a három szabadkai plébános és a saját káptalanja hozzájárulását,¹⁰⁹ továbbá mik lennének a rendnek történő átadásának feltételei. Csak ezek tisztázása után tud közbenjárni a rendi prokurátor a Szerzetesi Kongregációnál, hogy megadják a plébánia elfogadására az engedélyt.¹¹⁰ A kalocsai érsek által a tartományfőnököknek 1921. február 10-én megküldött és a rendi prokurátor által a Zsinati Kongregációnak kézbesített következő levél sem nyerte el a kongregáció tetszését, mivel két szabadkai plébános kompenzációs jogot szeretett volna magának. A dikasztérium egy olyan megegyezést szeretett volna az érsek és a tartományfőnök között, amelyben meghatározzák mindkét fél jogait és kötelességeit, és világosan körvonalazzák az új plébánia határait is. A rendi prokurátor, ahogy ő maga írta, különösen ezek után nem merte a kongregációnak elmondani, hogy az atyák már *de facto* átvették a plébánia vezetését.¹¹¹

A kért megegyezést elkészítették, és azt aláírta Várady Lipót Árpád és Tamás Alajos is 1921. április 5-én,¹¹² azonban az új plébánia határainak kijelölése elhúzódtott.¹¹³ Végül a Zsinati Kongregáció a kalocsai érseknek 1922. január 3-án küldött levelében megadta az engedélyt, és a Szerzetesi Kongregáció is kiállította az indul-

---

A szerzetesplébánia jogi helyzete. Budapest, 1948, /Értekezések a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának egyházi jogi szemiáriumból 3./, 31–32. A fent szereplő idézet forrása Aloysius Susának a következő lábjegyzetben említett levele.

- ¹⁰⁸ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Aloysius Susa 1924. augusztus 22-ei levele a kapisztránus tartományfőnököknek. A plébániaalapítás folyamatát a konstitúciók is szabályozták. Lásd *Regula et Consitutiones...* 120. (IV. §. 685. 686.).
- ¹⁰⁹ Azt, hogy kiknek a hozzájárulását kellett kikérni, a kánonjog írta elő. Vö. *Codex Iuris Canonici...* 418–419. (Can. 1428.).
- ¹¹⁰ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Bernardinus Klumper 1921. január 11-ei, Tamás Alajosnak írt levele.
- ¹¹¹ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Bernardinus Klumper 1921. március 15-ei levele Tamás Alajosnak.
- ¹¹² A Várady által latin nyelven írt, 1921. április 5-én kelt háromoldalas dokumentumot Tamás Alajos is aláírta. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.
- ¹¹³ Vö. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. A kapisztránus tartományfőnök 1924. január 24-ei levele egy közelebről meg nem nevezett kánonoknak (a címzett neve nincs feltüntetve).

tumot 1922. január 7-én, hogy a rend elfogadhatja a plébániát. A kalocsai érsek ki is nevezte az első plébánost február 5-én.¹¹⁴ Nem sokkal később, 1923-ban ez a rendház és plébánia már nem tartozott többé a kapisztránus rendtartományhoz, de a ferences atyák folytatták pasztorációjukat.¹¹⁵

Dunaföldvár esetében 1924 márciusában hasonló eljárás kezdődött, mint Szabadkán. A tartományfőnök a pécsi püspöknek ekkor azt írta, hogy azt hallotta, miszerint szándékában áll egy második plébániát felállítani Dunaföldváron, amelyet a ferences rendnek szeretne átengedni.¹¹⁶ Aloysius Susa 1924. augusztus 22-én a kapisztránus tartományfőnöknek írt levelét követően¹¹⁷ 1924. szeptember 24-én megszerezték a Zsinati Kongregáció indultumát, és október 29-én a tartományfőnök a rendi prokurátoron keresztül siettetette az elintézését. November 5-én a Szerzetesi Kongregáció engedélye még mindig nem érkezett meg a tartományfőnökhöz, aki ezért levelet írt a pécsi egyházmegye általános helynökének, hogy a dolgot az egyházmegye prokurátorán keresztül mozdítsa elő Rómában (itt valószínűleg egy ágensről beszélt, aki az egyházmegye ügyeit Rómában intézte). Néhány nappal később, mivel nem kapta még meg a kongregáció engedélyét és a definatorok jóváhagyását, november 8-án megismételte kérését a rendi prokurátornak, feltételezve, hogy korábbi levele elveszett a postán.¹¹⁸ Az ügy novemberben megoldódott, 1924. december elején ugyanis az újságokban már az új plébániai adminisztrátor és káplán kinevezéséről olvashatunk.¹¹⁹

A rendi prokurátorok azokban az esetekben is közbenjártak, amikor a ferences atyák a konventen kívüli életre kértek indultumot, vagy a meghosszabbítását kérték ennek az indultumnak. Például 1920 novemberében Tóth Pacifik megkapta az engedélyt, hogy Mikófalván rendházon kívül éljen és az ottani plébániát adminisztrálja. Mivel az egri érsek, akinek a joghatósága alatt a nevezett plébánia állt, paphiány miatt azt szeretne volna, ha tovább folytatja ott a lelkipásztorkodást, a tartományfőnök 1921-ben a rendi prokurátoron keresztül kérte engedélyének

---

¹¹⁴ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Rukavina József OFM plébános kinevezésének másolata.

¹¹⁵ Vö. az általános rendfőnök 1923. október 17-én kelt dekrétumával. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai; *Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi 1942*. Coloczae, [1942], 158.

¹¹⁶ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Zichy Gyula pécsi püspök 1924. március 4-ei, Tamás Alajosnak írt levele.

¹¹⁷ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹¹⁸ Az összes fent említett dokumentum megtalálható: MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹¹⁹ Hírek. Új plébánia létesült Dunaföldváron. *Dunántúl*, 1924. 277. sz. 4.; Hírek. (Új plébánia Dunaföldváron). *Magyarság*, 1924. 260. sz. 7.

meghosszabbítását még egy évre.¹²⁰ Egy másik esetben Bacsics Metód 1920-ban három évre megkapta az engedélyt, hogy Szolnokon a rendházon kívül éljen, és részt vegyen a plébánián és a kórházban a betegek körüli lelkipásztori teendők ellátásában. Ez alkalommal is paphiány miatt kérte az indultum meghosszabbítását a váci püspök, és ez az óhaj a tartományfőnök egyetértésével találkozott, aki a rendi prokurátor közbenjárását kérte.¹²¹ Egy harmadik esetben egy 1917 óta szentszéki engedéllyel rendházon kívül élő szerzetes, Blahó Lajos szekularizációja érdekében volt szükség a rendi prokurátor közbenjárására.¹²²

Akik az előjárójuk és a Szentszék engedélye nélkül elhagyták a rendházat, azokat aposztaként tartották számon, és a rendfőnököknek fenntartott kiközösítésbe estek. Mikor visszatértek a rendbe, a konstitúciókban előírt módon vezekelniük kellett, és meg voltak fosztva az aktív és a passzív választójoguktól is. Amikor a tartományfőnök két visszatért ferencesnek kérte választójoguk visszaállítását, Susa megtagadta azt, arra utalva, hogy túl kevés idő telt el, így kevésbé vennék szívesen a rendtársak a választójog visszaállítását, továbbá legalább 10 év eltelte szükséges ahhoz, hogy biztosak legyenek a megtérés stabilitásában.¹²³ Egy másik esetben egy volt aposztata ferences rendtag misézési engedélyének éves megújítása érdekében járt közben a rendi prokurátor.¹²⁴

Konklúzió

Összességében elmondható, hogy az általános rendi prokurátorok levelezésain keresztül jól ráláthatunk mind széles tevékenységi körükre, mind a magyar ferences rendtartománynak a vesztes világháborút követően jelentkező speciális szükségleteire, kitapinthatók belőlük legégetőbb problémáik. Szembe kellett nézni a mariánus és kapisztránus rendtartományoknak az utódállamok közötti feldarabolódásá-

¹²⁰ Tamás Alajos Callistus Zuccottinak írt datálatlan levele (valószínűleg 1920 októberében vagy novemberében keletkezett, mivel az atya korábbi engedélye, hogy kolostoron kívül éljen, 1920. november 19-én kelt). MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹²¹ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Tamás Alajos 1921. szeptember 3-án Callistus Zuccottinak írt levele.

¹²² Az ordinárius, aki hajlandó volt egyházmegyéjébe fogadni, Paulus Jantausch, a nagyszombati apostoli adminisztratúra apostoli kormányzója volt. Tamás Alajos 1924. november 19-ei levelében azt kérte a rendi prokurátortól, hogy a választ a pozsonyi tartományfőnöknek küldje. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

¹²³ MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai. Aloysius Susa 1925. június 15-ei levele a kapisztránus tartományfőnöknek. A kánonjog és a rend konstitúciói szerint nem kaphatták volna vissza aktív és passzív választójogukat, azt örökre elvesztették volna. Vö. *Codex Iuris Canonici...* 653. (Can. 2385.); *Regula et Constitutiones...* 68. (Caput VII, IV. §. 383.).

¹²⁴ Lásd Tamás Alajos 1920. szeptember 10-ei levelét Bernardinus Klumpernek. Az általános rendi prokurátornak köszönhetően az atya a Szent Officiumtól megkapta a misézési engedélyt 1921. szeptember 22-én is. MFL, A kapisztránus ferences provincia tartományfőnökségének iratai.

val, a kormányzás nehézségeivel, a korábban tábori papi szolgálatot ellátó ferences papok közül a szekularizációt kérők relatíve magas számával, a misealapítványok elértéktelenedésével és a noviciátus demarkációs vonalon kívül kerülésével. Az előbbi 1923–1924-ben diszmembrációkkal oldották meg, a szekularizációs kérvényeket a tartományfőnök kérésének megfelelően intézték el, amennyiben egyetértett velük, a folyamodónak olyan püspököt kellett találnia, aki hajlandó volt őt egyházmegyéjébe fogadni, ezt követően kerülhetett sor a rendi prokurátor közbenjárására a Szerzetesi Kongregációnál. A szekularizációt kérők relatíve magas számához társult az elértéktelenedett misealapítványokhoz kapcsolódó aránytalanul sok mise mondásának kötelezettsége, melyet az általános rendi prokurátorokon keresztül a Szerzetesi Kongregációtól megszerzett redukciós rescriptummal mérsékeltek. A kapisztránus rendtartomány noviciátusa közbenjárásuknak köszönhetően két év szünet után Pécsről Egerbe, majd 1922-ben Szécsénybe került.

Az ügyek elintézésében kulcsszerepet játszottak az általános rendi prokurátorok, akik közvetítették a különféle folyamodványokat, ügyelve arra, nehogy elkallódjanak a kúriai bürokrácia útvesztőjében. Ha szükséges volt, személyesen sürgették meg elintézésüket az egyes dikasztériumoknál. Láthattuk például, hogy a Zsinati Kongregációval, a Szerzetesi Kongregációval és a Keleti Kongregációval is tartották a kapcsolatot. Ezenkívül a rendi vezetéssel, általános definatorokkal is konzultáltak – például a plébániák elfogadásához ez elengedhetetlen volt –, vagy például delegatus generalisként többször helyettesítették is a rendfőnököt, ha az nem tartózkodott Rómában.

A rendi prokurátorok egyes esetekben a tartományfőnök egy-egy, a közbenjárásukra vonatkozó kérése nyomán mérlegelték a rendtartományok munkaerő-szükségletét és a hívók csoportjainak lelki szükségletét is. Ha világi plébánia átvételére volt szükség, a római kúriában több helyen közbenjártak az érdekükben, előmozdítva a ferencesek lelkipásztori tevékenységét. Ha a hollandiai gyermeknyaraltatás keretében kikerült magyar gyermekek lelki szükségleteiről volt szó, megszerezték a maradásra való engedélyt Schrotty Pálnak. Amikor az a kitüntetés érte a rendet, hogy egyik tagját, Zdraveczt Istvánt püspökké készültek kinevezni, a szekularizációt – habár ez a püspökök rangjához méltó megélhetéshez segítette volna az egri kanonoki javadalom révén – mint felmerült opciót a rend és a rendi prokurátor elvetette. A prokurátorok tehát a rend érdekeit képviselték a Szentszék felé, és így a ferences rend ügyvivői szerepét töltötték be.

**FRANCISCAN PROCURATOR GENERALS
AND THE HUNGARIAN FRANCISCAN PROVINCES
AT THE TURN OF THE 1920S**

The study examines the activity of the procurator generals of the Minor Friars in favour of the Marian and Capistrano Provinces in the years following World War I. The author conducted basic research to reveal the relating sources in Budapest in the Hungarian Franciscan Archives and in Rome in the Archivio Storico Generale dell'Ordine dei Frati Minori. On the basis of the correspondence between the procurators and the provincials the paper presents the state of the Hungarian Franciscan provinces after the world war, the course of their dismemberment, then discusses their problems and activities that needed intervention at the dicasteries of the Holy See. The study reveals the background of the augmented number of Franciscans who requested indult of secularization, points out the peculiarities of the management of money and the financial state of the Order after the war. The author also touches upon Franciscan pastoral care, their participation in organizing the vacation of children to the Netherlands, and that a Franciscan became the military vicar of the national army.